

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Covid-19 Hastalık Algısı Ve Kaçınma Tutumları: Bir Özel Üniversite Örneği

Kübra TEMÜR*

İstanbul Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
kubratemur@aydin.edu.tr
0000-0002-5541-1603

Gülçin GÜMÜŞ

İstanbul Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
gulcingumus@aydin.edu.tr
0000-0002-3474-3668

Silva POLAT SARI

İstanbul Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
silvapolat@aydin.edu.tr
0000-0001-6985-0562

Türkiz VERİMER

İstanbul Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
turkizverimer@aydin.edu.tr
0000-0002-3104-9283

ÖZ

Çalışmamızda üniversite öğrencilerinin COVID-19'a ilişkin hastalık algısını belirlemek ve COVID-19 algısının hastalıktan kaçınmaya etkisini araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda öğrenim görmekte olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 18-34 yaş arası 643 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın yürütülmesi için Kişisel bilgi formu, “COVID -19 Hastalık Algısı Ölçeği” ve “COVID -19’den Kaçınma Tutumları Ölçeği” çevirim içi ortamda (Google Forms) oluşturulmuştur. Covid-19 Algısı ölçeği alt boyutlarından tehlikelilik puanları 4.02, bulaştırıcılık puanları 4.22 olarak tespit edilirken, Covid-19’dan kaçınma tutumları ölçeği alt boyutlarından olan bilişsel kısıtlama puanları 2.36, davranışsal kısıtlama puanları 3.17 olarak tespit edilmiştir. Araştırmamızın sonucunda; öğrencilerin COVID -19 Algısı alt boyutları olan tehlikelilik ve bulaştırıcılığın; COVID-19’dan kaçınma ölçeğinin alt boyutu olan bilişsel kısıtlama ile negatif; davranışsal kısıtlama ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle tıbbi bakıma ek olarak, psikososyal ihtiyaçların izlenmesi, psikososyal destek sağlanmasının genel pandemi sağlık bakımına entegre edilmesi ve pandemi sürecinden en çok etkilenen popülasyonlardan biri olan öğrencilerin mevcut algı ve tutumlarının geliştirilmesi konusunda eğitim seminerler düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: covid-19, hastalık algısı, kaçınma tutumları, öğrenci

Vocational School Of Health Services Students' Perception Of Disease And Avoidance Attitudes: A Private University Example

A B S T R A C T

In our study, it was aimed to determine the perception of illness of university students regarding COVID -19 and to investigate the effect of the perception of COVID -19 on avoidance of illness. The sample of the study consists of 643 students between the ages of 18-34 who were studying at Vocational School of Health Services in the fall semester of the 2021-2022 academic year, and who agreed to participate in the research. Personal information form, “COVID -19 Disease Perception Scale” and “COVID -19 Avoidance Attitudes Scale” were created online (Google Forms) to conduct the study. While the dangerousness score of the Covid-19 Perception scale sub-dimensions was 4.02 and the contagiousness score was 4.22, the cognitive restriction scores from the Covid-19 avoidance attitudes scale sub-dimensions were 2.36 and the behavioral restriction scores were 3.17. As a result of our research; students' COVID -19 Perception sub-dimensions of dangerousness and contagiousness; negative with cognitive restriction, which is the sub-dimension of the COVID-19 avoidance scale; It has been determined that there is a positive relationship with behavioral restraint. In addition to medical care, it is recommended to organize training seminars on monitoring psychosocial needs, integrating psychosocial support into general pandemic health care, and improving the current perceptions and attitudes of students, one of the populations most affected by the pandemic process.

Keywords: covid -19, illness perception, avoidance attitudes, student

GİRİŞ

Salgın hastalıklar, tarih boyunca insanların fiziksel ve psikolojik sağlığını, sosyal hayatını olumsuz yönde etkileyen en büyük afetlerden biridir. Koronavirüs, MERS-CoV ve SARS-CoV gibi çeşitli hastalıklara neden olan türlerin yer aldığı büyük bir virüs ailesidir. SARS-CoV-2, ilk olarak 2019'un Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılan bir koronavirüstür. Bu virüsün sebep olduğu Covid-19 enfeksiyonu solunum yetmezliği, çoklu organ yetmezliği ve ölüm gibi ciddi sonuçlara sebep olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 11 Mart 2020'de Covid-19'u pandemi olarak kabul etmiştir. Covid-19 pandemisi, fiziksel sağlık sorunlarının yanı sıra, sosyal hayattan psikolojik problemlere ve ekonomik problemlere kadar pek çok alanda önemli değişikliklere neden olmuştur.

Salgın hastalıkların kontrol altına alınmasında aşılama ve hijyen önlemlerinin yanı sıra bireylerin salgına sebep olan hastalığı algılaması ve buna karşı olan tutumlarının da önemli olduğu gözlenmiştir. Literatürdeki çalışmalar, salgınların kaygıyı tetiklediğini ve bu durumun tehdit altındaki bireylerde kaçınma davranışını artırdığını göstermektedir (Goodwin, R., Gaines ve ark.,2011; Leppin ve Aro, 2009; Roy ve ark., 2020; Taylor ve ark., 2008). Örneğin birçok insan pandemi ile ilgili haberleri izlemekten, pandemi hakkında konuşmaktan, başkalarıyla temas kurmaktan, sosyal etkinliklere katılmaktan, alışveriş merkezlerine gitmekten ve toplu taşıma araçlarını kullanmaktan kaçınma eğilimindedir. Çırakoğlu (2011),

insanların pandemi ile ilgili haberler gösterildiğinde kanal değiştirme eğiliminde olduğunu öne sürmüş, Dönmez ve Gürbüz (2020) ise bunun aksine üniversite öğrencilerinin çoğunlukla haber almak için televizyon haberlerini ve sosyal medyayı takip ettiğini bulmuşlardır (Çırakoğlu, 2011; Dönmez ve Gürbüz, 2020) Kuş gribi salgını sırasında yapılan bir çalışmada, bireylerde stres algılarının arttığı ve bu stresin hastaneye gitmeme, toplu taşıma kullanmama gibi kaçınma davranışlarına neden olduğu belirtilmektedir. 2020 yılında Abdulmuhsin ve ark.nın yaptıkları çalışmada, bazı Covid-19 algılarının kaçınma davranışını etkilediği bildirilmiştir.

Covid -19 pandemisi boyunca meydana gelen ölümlerdeki artışla birlikte tehlikelilik ve bulaştırıcılık algısı da artarak insanlarda korku ve paniğe yol açmıştır. Oluşan bu korku ve panik insanları, tokalaşmamak, sosyal alanlarda bulunmamak, hastane veya doktorlara gitmemek gibi kaçınma davranışlarını sergilemesine yol açmıştır. İnsanlar arasında hızla yayılan bu virüse karşı başarılı bir mücadele için bireylerin belli bir farkındalığa sahip olması gerekmektedir. Bu farkındalığı ölçmenin birincil yolu; bireylerin Covid-19 hastalığına karşı algılarını, tavır ve tutumlarını kanıta dayalı yöntemlerle tespit etmektir. Yapılan çalışmalar; toplumun pandemilere yönelik algılarının, tutumlarının ve kaçınma davranışlarının salgınla mücadelede rolünün çok büyük olduğunu göstermiştir. Pandemilere yönelik toplumun hastalık algısının belirlenmesinin sağlık otoritelerinin alacağı önlemlere de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmamızda üniversite öğrencilerinin Covid-19'a ilişkin hastalık algısını belirlemek ve Covid-19 algısının hastalıktan kaçınmaya etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin Covid -19 hastalık algısı ve Covid-19'dan kaçınma tutumları incelenmiştir. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden 2022-02-08T13_45_05 nolu başvuru ile onay alınmıştır. Çalışmanın yürütülmesi için İstanbul Aydın Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulundan onay alınmıştır (Protokol No: 2021/587). Çalışma, Helsinki Bildirgesine uygun bir şekilde yürütölmüş, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirmiş onamları alınmıştır.

Örneklem

Çalışmanın örneklemini 2021-2022 akademik yılı güz döneminde İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören, 18-34 yaşları arasında ve araştırmaya katılmayı kabul eden 643 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın yürütülmesi için Kişisel bilgi formu, "Covid -19 Hastalık Algısı Ölçeği" ve "Covid-19'dan Kaçınma Tutumları Ölçeği" çevirim içi ortamda (Google Forms) oluşturulmuştur. Bu formlar, 01.12.2021-15.12.2021 tarihleri arasında e-posta ve mesaj yoluyla iletilerek araştırmaya katılan öğrencilerden veriler toplanmıştır.

Kişisel bilgi formu: Bu formda araştırmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik bilgilerini değerlendirmek amacıyla yaş, cinsiyet, yaşadıkları yer, anne-baba eğitim ve gelir düzeyi, kronik hastalık varlığı hakkında sorular yer almıştır.

COVID-19 Hastalık Algısı Ölçeği: Bu ölçek, 2020 yılında Geniş ve ark. tarafından Covid-19'un yarattığı tehlike ve bulaştırıcılığa ilişkin algı ve inançları belirlemek amacıyla

geliştirilmiş, geçerlilik ve güvenilirliği yapılmıştır. Yedi maddeden oluşan bu ölçek, beşli likert yapısındadır. Ölçekte bulunan ifadeler, “Kesinlikle katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım (3)”, “Katılıyorum (4)”, “Kesinlikle katılıyorum (5)” şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçek, “Tehlikelilik” ve “Bulaştırıcılık” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Tehlikelilik olarak adlandırılan ilk alt boyutta (1, 2 ve 3. Sorular), Covid-19’un yarattığı tehlikeye ilişkin algı ve inançlar yer almaktadır. Bulaştırıcılık olarak adlandırılan ikinci alt boyut (4, 5,6 ve 7. Sorular) ise, hastalığın bulaştırıcılığına ilişkin algılarla ilgili maddelerden oluşmaktadır. Tehlikelilik alt boyutunda yer alan 1. ve 2. sorular ters olarak puanlanmaktadır. Ters maddeler 1→5; 2→4; 3→3; 4→2; 5→1 şeklinde kodlanmaktadır. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın, o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir değer elde edilir. Tehlikelilik alt boyutundaki yüksek puanlar, hastalıkla ilgili tehlikelilik algısının yüksek olduğunu, bulaştırıcılık alt boyutundaki yüksek puanlar ise virüsün bulaştırıcılığının fazla olduğunu gösterir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,74 olarak tespit edilmiştir (Geniş ve ark., 2020).

COVID-19’dan Kaçınma Tutumları Ölçeği: Geniş ve ark. tarafından 2020 yılında geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan bu ölçek, 10 maddeden oluşmakta olup, beşli likert yapısındadır. Ölçekteki ifadeler; Kesinlikle yapmıyorum (1), yapmıyorum (2), kararsızım (3), yapıyorum (4) ve kesinlikle yapıyorum (5) şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçekte ters madde yoktur. Ölçeğin bilişsel kaçınma (1- 5. maddeler) ve davranışsal kaçınma (6- 10. maddeler) olmak üzere iki alt boyutu vardır. Bilişsel kaçınma alt boyutunda, COVID-19 ile ilgili haberlerde dikkati değiştirme, konudan uzaklaşma veya başka şeyler düşünme gibi ifadeler yer almaktadır. Davranışsal kaçınma ise sosyal etkinliklere katılmama, tokalaşmama, öpüşmeme, toplu taşımaları kullanmama gibi kaçınma davranışlarını içermektedir. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın, o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir değer elde edilir. Alt boyutlardan alınan yüksek puanlar, ilgili alandaki kaçınmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,88 olarak tespit edilmiştir (Geniş ve ark., 2020).

Verilerin İstatistiksel Değerlendirilmesi:

İstatistiksel analizler, SPSS programı (IBM SPSS Statistics 24) kullanılarak yapılmıştır. Bulguların yorumlanmasında frekans tabloları ve tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Normal dağılıma uygun olmayan ölçümler için parametrik olmayan yöntemler kullanılmıştır. Buna göre, iki bağımsız grubun ölçüm değerlerinin karşılaştırılmasında “Mann-Whitney U” testi (Z-tablo değeri), bağımsız üç veya daha fazla grubun ölçüm değerlerinin karşılaştırılmasında “Kruskal-Wallis H” testi (χ^2 -tablo değeri) kullanılmıştır. Üç veya daha fazla grup için anlamlı fark çıkan değişkenlerin ikili karşılaştırmaları için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Normal dağılıma sahip olmayan ölçüm değerlerinin birbirleriyle ilişkisinin incelenmesinde “Spearman” korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmamız özel bir üniversitede sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerde Covid -19 hastalık algısı ve Covid -19’dan kaçınma tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılmış olup, araştırmaya ait bulgular aşağıdaki tablolarda yer almaktadır

Tablo 1. Öğrencilere İlişkin Bulguların Dağılımı

Değişken (N=643)	n	%	Değişken (N=643)	n	%
Yaş sınıfları [$\bar{X} \pm$ S.S. → 20,04±2,79 (yıl)]			Yaşanan yer		
18	122	19,0	Büyükşehir	530	82,4
19	225	35,0	Şehir	54	8,4
20	159	24,7	İlçe	53	8,2
≥21	137	21,3	Köy	6	1,0
Cinsiyet			Daha önce Covid-19 geçirme		
Kadın	504	78,4	Evet	198	30,8
Erkek	139	21,6	Hayır	445	69,2
Annenin eğitim düzeyi			Güvenilir Covid-19 kaynağı		
Okuryazar değil	57	8,9	Bilimsel veritabanlı internet siteleri	108	16,8
İlkokul	391	60,8	Sağlık çalışanları	343	53,3
Lise	160	24,8	Hükümet yetkilileri	57	8,9
Ön lisans	19	3,0	Sosyal medya	87	13,5
Lisans	16	2,5	Diğer	48	7,5
Babanın eğitim düzeyi			Öğrenim görülen bölüm		
Okuryazar değil	6	1,0	Ağız ve Diş Sağlığı	65	10,1
İlkokul	387	60,2	Ameliyathane Hizmetleri	29	4,5
Lise	202	31,4	Anestezi	73	11,3
Ön lisans	22	3,4	Diyaliz	75	11,6
Lisans	26	4,0	Eczane Hizmetleri	41	6,4
Gelir düzeyi			Elektronörofizyoloji	44	6,8
Düşük	61	9,5	İlk ve Acil Yardım	86	13,4
Orta	552	85,8	Odyometri	34	5,3
Yüksek	30	4,7	Ortopedik Protez ve Ortez	55	8,6
Öğrenim görülen sınıf			Patoloji Laboratuvar Teknikler	48	7,5
1.	541	84,1	Sosyal Hizmetler	26	4,1
2.	102	15,9	Tıbbi Laboratuvar Teknikleri	67	10,4
Kronik hastalık					
Var	54	8,4			
Yok	589	91,6			

Araştırmaya katılan 643 öğrencinin yaş ortalamasının 20,04±2,79 (yıl) olduğu, büyük çoğunluğunun (%35,0) 19 yaşında olduğu saptanmıştır. Katılımcılardan 504 öğrencinin (%78,4) kadın olduğu, 530'unun (%82,45) büyükşehirde yaşadığı ve 552'sinin (%85,8) gelir düzeyinin orta olduğu belirlenmiştir. 391 öğrencinin (%60,8) annesinin ilkokul mezunu olduğu, 387'sinin (%60,2) babasının ilkokul mezunu olduğu ve 589'unun (%91,6) kronik hastalığının olmadığı belirlenmiştir. Katılımcılardan 541 öğrencinin (%84,1) 1.sınıfta olduğu ve 86'sının (%13,4) ilk ve acil yardım bölümü okuduğu tespit edilmiştir. 445 öğrencinin (%69,2) daha önce Covid-19 geçirmediği gözlenmiş, 343'ünün (%53,3) güvenilir Covid-19 bilgi kaynağı olarak sağlık çalışanlarını gördüğü saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin Bulgularının ve Güvenilirlik Katsayılarının Dağılımı

Ölçekler (N=643)	Ortalama	S.S.	Medyan	Min.	Max.	Madde sayısı	Cronbach- α katsayısı
Covid-19 Kaçınma tutumları							
Bilişsel kaçınma	2,36	1,04	2,2	1,0	5,0	5	0,822
Davranışsal kaçınma	3,17	1,02	3,2	1,0	5,0	5	0,783
Covid-19 Algısı							
Tehlikelilik	4,02	0,97	4,3	1,0	5,0	3	0,702
Bulaştırıcılık	4,22	0,82	4,5	1,0	5,0	4	0,703

Öğrencilerin ölçeklerden aldığı puanların dağılımı ve güvenilirlik katsayıları Tablo 2’de verilmiştir. Öğrencilerin ölçeklere verdiği cevapların güvenilir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Öğrenci bulgularına göre Covid-19'dan kaçınma tutumları ölçeği ve Covid-19 algısı ölçeği puanlarının karşılaştırılması

Değişken (N=643)	n	Covid-19'dan kaçınma tutumları ölçeği				Covid-19 algısı ölçeği			
		Bilişsel kaçınma		Davranışsal kaçınma		Tehlikelilik		Bulaştırıcılık	
		$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]	$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]	$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]	$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]
Yaş sınıfları									
18	122	2,28±1,01	2,2 [1,6]	3,15±1,08	3,3 [1,6]	4,00±0,88	4,0 [1,4]	4,24±0,84	4,5 [1,0]
19	225	2,29±1,03	2,2 [1,4]	3,16±0,96	3,2 [1,6]	4,09±0,90	4,3 [1,5]	4,21±0,82	4,5 [1,1]
20	159	2,42±1,04	2,4 [1,6]	3,08±1,07	3,2 [1,6]	3,94±1,06	4,3 [2,0]	4,23±0,82	4,5 [0,8]
≥21	137	2,46±1,08	2,4 [1,6]	3,32±0,99	3,2 [1,5]	3,99±1,04	4,3 [1,7]	4,20±0,81	4,5 [1,3]
İstatistiksel analiz*		$\chi^2=4,023$		$\chi^2=3,991$		$\chi^2=1,761$		$\chi^2=0,365$	
Olasılık		p=0,259		p=0,262		p=0,624		p=0,947	
Cinsiyet									
Kadın	504	2,29±1,01	2,2 [1,6]	3,19±0,99	3,2 [1,6]	4,06±0,95	4,3 [1,3]	4,23±0,83	4,5 [1,0]
Erkek	139	2,61±1,10	2,6 [1,6]	3,14±1,14	3,2 [1,8]	3,85±1,03	4,0 [2,0]	4,19±0,79	4,5 [1,3]
İstatistiksel analiz		Z=-3,132		Z=-0,340		Z=-2,201		Z=-0,769	
Olasılık		p=0,002		p=0,734		p=0,028		p=0,442	
Yaşanan yer									
Büyükşehir	530	2,33±1,02	2,2 [1,6]	3,13±1,02	3,2 [1,6]	4,01±0,96	4,3 [1,7]	4,21±0,81	4,5 [1,0]
Şehir	54	2,39±1,07	2,2 [1,7]	3,47±0,95	3,7 [1,6]	4,10±0,93	4,3 [1,7]	4,39±0,76	4,5 [1,0]
İlçe	53	2,50±1,10	2,2 [1,6]	3,26±1,14	3,4 [1,9]	4,06±1,06	4,3 [1,7]	4,09±1,01	4,5 [1,5]
Köy	6	2,63±1,57	2,4 [3,1]	3,40±0,86	3,3 [1,1]	4,02±0,98	4,1 [2,1]	4,45±0,49	4,7 [1,0]
İstatistiksel analiz		$\chi^2=1,698$		$\chi^2=6,229$		$\chi^2=4,339$		$\chi^2=5,184$	
Olasılık		p=0,637		p=0,101		p=0,227		p=0,159	
Gelir düzeyi									
Düşük	61	2,23±1,08	2,0 [1,8]	3,17±1,09	3,2 [1,6]	4,27±0,82	4,3 [1,2]	4,28±0,79	4,5 [1,0]
Orta	552	2,35±1,03	2,2 [1,6]	3,16±1,00	3,2 [1,6]	3,99±0,99	4,3 [1,7]	4,21±0,83	4,5 [1,3]
Yüksek	30	2,61±0,98	2,6 [1,4]	3,39±1,20	3,6 [2,2]	3,97±0,88	4,2 [1,5]	4,35±0,61	4,5 [1,1]
İstatistiksel analiz		$\chi^2=3,885$		$\chi^2=1,876$		$\chi^2=4,249$		$\chi^2=0,989$	
Olasılık		p=0,143		p=0,391		p=0,119		p=0,610	
Annenin eğitim düzeyi									
Okuryazar değil ⁽¹⁾	57	2,44±1,09	2,2 [1,2]	3,27±0,97	3,4 [1,4]	3,65±1,14	3,7 [2,0]	3,99±0,99	4,3 [1,4]
İlkokul ⁽²⁾	391	2,33±0,99	2,2 [1,4]	3,18±0,98	3,2 [1,4]	4,12±0,89	4,3 [1,3]	4,29±0,79	4,5 [1,0]
Lise ⁽³⁾	160	2,34±1,12	2,2 [2,0]	3,12±1,12	3,1 [1,8]	3,98±1,01	4,2 [1,7]	4,19±0,83	4,4 [1,0]
Ön lisans ⁽⁴⁾	19	2,94±1,21	2,8 [1,6]	3,15±1,08	2,6 [2,0]	3,46±1,13	3,7 [2,3]	3,82±0,81	4,3 [1,5]
Lisans ⁽⁵⁾	16	2,26±0,84	2,2 [1,5]	3,26±1,09	3,5 [1,3]	3,79±1,06	4,0 [1,7]	4,22±0,67	4,4 [1,1]
İstatistiksel analiz		$\chi^2=5,258$		$\chi^2=1,357$		$\chi^2=16,827$		$\chi^2=12,246$	
Olasılık		p=0,262		p=0,852		p=0,002		p=0,016	
Fark						[2-1,4]		[2-1,4]	

Tablo 3 (Devamı). Öğrenci Bulgularına Göre Covid-19'dan Kaçınma Tutumları Ölçeği ve Covid-19 Algısı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken (N=643)	n	Covid-19'dan kaçınma tutumları ölçeği				Covid-19 algısı ölçeği			
		Bilişsel kaçınma		Davranışsal kaçınma		Tehlikelilik		Bulaştırıcılık	
		$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]	$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]	$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]	$\bar{X} \pm S. S.$	Medyan [IQR]
Babanın eğitim düzeyi									
Okuryazar değil ⁽¹⁾	6	2,83±0,93	2,9 [1,8]	3,03±1,11	3,2 [1,7]	2,94±1,65	2,8 [3,5]	3,50±0,81	3,8 [1,2]
İlkokul ⁽²⁾	387	2,35±1,04	2,2 [1,6]	3,19±0,98	3,2 [1,4]	4,05±0,96	4,3 [1,3]	4,23±0,83	4,4 [1,3]
Lise ⁽³⁾	202	2,35±1,05	2,2 [1,6]	3,17±1,06	3,2 [1,7]	4,01±0,92	4,3 [1,7]	4,20±0,81	4,4 [0,8]
Ön lisans ⁽⁴⁾	22	2,42±1,29	2,0 [1,8]	2,98±1,28	2,7 [2,3]	4,06±1,06	4,5 [1,8]	4,60±0,29	4,5 [0,5]
Lisans ⁽⁵⁾	26	2,42±0,86	2,6 [1,2]	3,15±1,08	3,0 [1,7]	3,81±1,16	4,0 [2,1]	4,07±0,96	4,1 [1,8]
İstatistiksel analiz		$\chi^2=1,997$		$\chi^2=0,901$		$\chi^2=4,800$		$\chi^2=10,334$	
Olasılık		p=0,736		p=0,924		p=0,308		p=0,035	
Fark								[1-4]	
Kronik hastalık									
Var	54	2,39±1,01	2,6 [1,9]	3,41±1,01	3,6 [1,5]	4,15±0,88	4,3 [1,3]	4,24±0,79	4,5 [1,0]
Yok	589	2,36±1,04	2,2 [1,6]	3,15±1,02	3,2 [1,6]	4,01±0,98	4,3 [1,7]	4,21±0,82	4,5 [1,3]
İstatistiksel analiz		Z=-0,430		Z=-1,864		Z=-1,006		Z=-0,037	
Olasılık		p=0,667		p=0,062		p=0,315		p=0,971	
Öğrenim görülen sınıf									
1.	541	2,33±1,05	2,2 [1,6]	3,20±1,02	3,2 [1,6]	4,03±0,96	4,3 [1,7]	4,23±0,83	4,5 [1,0]
2.	102	2,53±0,95	2,6 [1,3]	3,06±1,03	3,0 [1,7]	3,96±1,03	4,3 [1,4]	4,17±0,79	4,3 [1,0]
İstatistiksel analiz		Z=-2,318		Z=-1,280		Z=-0,424		Z=-1,072	
Olasılık		p=0,020		p=0,201		p=0,672		p=0,284	
Daha önce Covid-19									
Evet	198	2,40±1,11	2,2 [1,8]	3,16±1,06	3,1 [1,6]	4,03±0,97	4,3 [1,7]	4,35±0,76	4,5 [1,7]
Hayır	445	2,34±1,01	2,2 [1,5]	3,18±1,01	3,2 [1,6]	4,01±0,97	4,3 [1,7]	4,16±0,84	4,3 [1,0]
İstatistiksel analiz		Z=-0,355		Z=-0,338		Z=-0,214		Z=-3,079	
Olasılık		p=0,723		p=0,735		p=0,831		p=0,002	
Güvenilir Covid-19 kaynağı									
Bilimsel siteler ⁽¹⁾	108	2,25±1,02	2,0 [1,4]	3,30±0,94	3,4 [1,2]	4,09±0,98	4,1 [1,3]	4,26±0,70	4,3 [0,8]
Sağlık çalışanları ⁽²⁾	343	2,23±0,99	2,0 [1,6]	3,24±0,96	3,4 [1,4]	4,10±0,92	4,3 [1,3]	4,27±0,83	4,5 [1,0]
Hükümet yetkilileri ⁽³⁾	57	2,25±0,98	2,2 [1,8]	3,23±1,19	3,2 [1,9]	3,95±1,03	4,1 [1,7]	4,21±0,90	4,3 [1,3]
Sosyal medya ⁽⁴⁾	87	2,80±1,05	2,8 [1,6]	2,78±1,07	2,8 [1,8]	3,77±1,06	3,7 [2,0]	4,15±0,72	4,3 [1,0]
Diğer ⁽⁵⁾	48	2,84±1,12	2,6 [1,5]	3,09±1,19	3,0 [2,0]	3,76±0,99	3,7 [1,6]	3,90±1,01	4,0 [1,4]
İstatistiksel analiz		$\chi^2=31,031$		$\chi^2=14,424$		$\chi^2=11,732$		$\chi^2=10,492$	
Olasılık		p=0,000		p=0,006		p=0,019		p=0,033	
Fark		[1-4,5]	[2-4,5]	[3-4,5]	[4-1,2]	[2-4,5]		[2-5]	

Çalışma, yaş, gelir düzeyi, yaşanan yer ve kronik hastalık durumuna göre değerlendirildiğinde, bilişsel ve davranışsal kaçınma, tehlikelilik ve bulaştırıcılık puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 3).

Cinsiyete göre değerlendirildiğinde, çalışmada davranışsal kaçınma açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken ($p>0,05$); erkeklerin bilişsel kaçınma puanlarının, kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir ($Z=-3,132$; $p=0,002$). Bulaştırıcılık puanları cinsiyete göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken ($p>0,05$), kadınların tehlikelilik puanlarının, erkeklere göre daha yüksek düzeyde olduğu gözlenmiştir ($Z=-3,132$; $p=0,002$) (Tablo 3).

Çalışmada anne ve babanın eğitim düzeylerine göre bilişsel ve davranışsal kaçınma puanları değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,005$). Annenin eğitim düzeyine göre tehlikelilik puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. ($\chi^2=16,827$; $p=0,002$). Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda; annesi ilkököl mezunu olanların tehlikelilik puanlarının, okuryazar olmayan ve ön lisans mezunu olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bulaştırıcılık puanları annenin eğitim düzeyine göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($\chi^2=12,246$; $p=0,016$). Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda; annesi ilkököl mezunu olanların bulaştırıcılık puanlarının, okuryazar olmayan ve ön lisans mezunu olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Çalışmada babanın eğitim düzeyine göre tehlikelilik puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken ($p>0,05$), bulaştırıcılık açısından değerlendirildiğinde anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir ($\chi^2=10,334$; $p=0,035$). Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda, babası ön lisans mezunu olanların bulaştırıcılık puanları, okuryazar olmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenim görülen sınıfa göre davranışsal kaçınma, tehlikelilik ve bulaştırıcılık puanları açısından çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken ($p>0,05$), bilişsel kaçınma puanları açısından istatistiksel olarak değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($Z=-2,318$; $p=0,020$). 2.sınıfta olanların bilişsel kaçınma puanlarının, 1.sınıfta olanlara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Çalışmada öğrencilerin bilişsel kaçınma, davranışsal kaçınma ve tehlikelilik puanları daha önce COVID-19 geçirme durumuna göre değerlendirildiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmazken, bulaştırıcılık puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($Z=-3,079$; $p=0,002$). Daha önce Covid-19 geçiren öğrencilerin bulaştırıcılık puanları, daha önce geçirmeyenlere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Çalışmada öğrencilerin güvenilir gördükleri COVID-19 bilgi kaynaklarına göre bilişsel kaçınma puanları değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu

gözlenmiştir ($\chi^2=31,031$; $p=0,000$). Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda, sosyal medya ve diğer kaynaklara güvenen öğrencilerin bilişsel kaçınma puanları, bilimsel sitelere ve sağlık çalışanlarına güvenenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Buna ek olarak, öğrencilerin davranışsal kaçınma puanları güvenilir COVID-19 bilgi kaynağı durumuna göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($\chi^2=14,424$; $p=0,006$). Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda; bilimsel sitelere ve sağlık çalışanlarına güvenen öğrencilerin davranışsal kaçınma puanları, sosyal medyaya güvenenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tehlikelilik puanları açısından kıyaslama yapıldığında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($\chi^2=11,732$; $p=0,019$). Anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ikili karşılaştırmalar sonucunda; sağlık çalışanlarına güvenenler ile sosyal medya ve diğer kaynaklara güvenenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sağlık çalışanlarına güvenenlerin tehlikelilik puanları, sosyal medyaya ve diğer kaynaklara güvenenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Çalışmada bulaştırıcılık puanları, güvenilir Covid-19 bilgi kaynağına göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($\chi^2=10,492$; $p=0,033$). Anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için Bonferroni düzeltmeli yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda; sağlık çalışanlarına güvenen öğrencilerin bulaştırıcılık puanlarının, diğer kaynaklara güvenenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tablo 4. Covid-19'dan Kaçınma Tutumları Ölçeği ile Covid-19 Algısı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Korelasyon* (N=643)		Covid-19'dan kaçınma tutumları ölçeği		
			Bilişsel Kaçınma	Davranışsal Kaçınma
Covid-19 algısı ölçeği	Tehlikelilik	<i>r</i>	-0,267	0,162
		<i>p</i>	0,000	0,000
	Bulaştırıcılık	<i>r</i>	-0,112	0,201
		<i>p</i>	0,004	0,000

*Normal dağılıma sahip olmayan ölçüm değerlerinin birbirleriyle ilişkisinin incelenmesinde "Spearman" korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Öğrencilerin bilişsel kaçınma puanları ile tehlikelilik ve bulaştırıcılık puanları arasında negatif yönde, zayıf derecede ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Davranışsal kaçınma puanları ile tehlikelilik ve bulaştırıcılık puanları arasında pozitif yönde, zayıf derecede ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$) (Tablo 4).

TARTIŞMA

Üniversite öğrencilerinin Covid-19'a ilişkin hastalık algısını belirlemek ve Covid-19 algısının hastalıktan kaçınmaya etkisinin araştırılması amaçladığımız çalışmamızda Covid-19 Algısı ölçeği alt boyutlarından tehlikelilik puanı 4.02, bulaştırıcılık puanları 4.22 olarak tespit edilirken, Covid-19'dan kaçınma tutumları ölçeği alt boyutlarından olan bilişsel kısıtlama puanları 2.36, davranışsal kısıtlama puanları 3.17 olarak tespit edilmiştir. Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlara benzer şekilde Kılıç ve ark. (2020) yaptıkları çalışma da katılımcıların bilişsel kaçınma puanları 2.45, davranışsal kaçınma puanlarının ise 3.74 olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durum öğrencilerin davranışsal kaçınma ve bilişsel kaçınma puanlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Salgının kontrol altına alınabilmesi için değişen yaşam koşullarına ve yeni kurulan düzene uyum sağlanması, yeni yaşam şekillerine istenilen düzeyde tutum sergileyebilmeleri için kabul edilebilir bir düzey olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin Covid-19 Algısı alt boyutları olan tehlikelilik ve bulaştırıcılık ile Covid-19'dan kaçınma ölçeğinin alt boyutu olan bilişsel kaçınma ile negatif, davranışsal kaçınma ile pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum hastalığın tehlikeliliğine ve bulaştırıcılığına ilişkin algı ve inançların arttıkça davranışsal olarak sosyal etkinliklere katılmama, öpüşmeme, toplu taşımaları kullanmama gibi kaçınma davranışlarının arttığını, Covid-19 ile ilgili haberlerde konudan uzaklaşma, dikkati başka yöne çekme veya farklı konular düşünme gibi bilişsel kaçınma davranışlarının azaldığını göstermektedir. Çalışmamızda elde edilen bulgulara benzer şekilde Akan ve ark. (2010) influenza pandemisi ile ilgili yayılımın azaltılmasında öğrencilerin %85,3' ünün el yıkama, karantina ve yüz maskesi kullanımı gibi kaçınma davranışlarının pandemiden korunma ve yayılımın önlenmesinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Pakistan'da Covid-19 pandemisinde yapılan bir çalışmada katılımcıların %80'den fazlasının diğer insanlarla temastan kaçındığını ve %84,5'inin temas ile hastalık bulaşmasına yardımcı olabilecek planlarını iptal ettiklerini tespit etmişlerdir (Balkhi ve ark., 2020). Bu durum bireylerin pandeminin değişen koşullarına davranışsal olarak uyum sağladığını gösterirken bilişsel kaçınmanın azalmasıyla ortaya çıkabilecek korku kaygı gibi olumsuz duyguların artmasıyla Covid-19 pandemi sürecinde ve devamında ruhsal sorunların ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmamızda elde edilen sonuçlara göre kadınların tehlikelilik puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar kadınların dış ortamdan kaynaklanan sağlık risklerini daha yüksek algıladıklarını göstermektedir (Balkhi ve ark., 2020; Greenberg ve Schneider, 1995). Ülkemizde Akan ve ark. (2010) H1N1 pandemisinde üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada kadınların hastalığa yakalanma riskini daha yüksek algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Kavaklı ve ark. (2020) yaptıkları çalışmada, kadınların hem algılanan Covid-19 tehdidi hem de ölüm kaygısı düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum erkek öğrencilerin korku, kaygı gibi benzeri olumsuz duyguları kadınlara göre daha az algılamaları nedeniyle pandemi nedeniyle değişen yaşam koşullarına daha olumlu hazıroluş durumuna sahip olduklarını göstermektedir.

Çalışmamızda elde edilen bir diğer sonuca göre 2.sınıfta olanların bilişsel kaçınma puanlarının, 1.sınıfta olanlara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum 2. Sınıf öğrencilerinin pandeminin yayılımının azaltılması ve kontrol altına alınması için alınan yeni önlem ve düzenlemelerden haberdar olmasını engelleyeceğini düşündürmektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin Covid-19'la ilgili en güvenilir haber alma kaynağının %53,3 oranda "sağlık çalışanları" olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda elde edilen bulgulara benzer şekilde Okyay ve ark. (2016) yaptığı çalışmada sağlık konusunda en güvenilir bilgi

kaynağının (%69.5) sağlık çalışanları olduğunu ortaya koymuşlardır. Edelman (2020) çalışmasında pandemi döneminde en güvenilir bilgi kaynağının %83 oranında bilim insanları olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre doğru bilgiye, doğru ve güvenilir kaynaktan ulaşmanın öğrenciler tarafından öneminin farkına varıldığını göstermektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin güvenilir gördükleri COVID-19 bilgi kaynaklarına göre sosyal medya ve diğer kaynaklara güvenen öğrencilerin bilişsel kaçınma puanları, bilimsel sitelere ve sağlık çalışanlarına güvenenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilirken, bilimsel sitelere ve sağlık çalışanlarına güvenen öğrencilerin davranışsal kaçınma puanlarının, sosyal medyaya güvenenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Lemi ve ark. 2020 yılında yapmış olduğu çalışmada medya kaynaklarından COVID-19 ile ilgili bilgi edinmenin; hastalık risk algısı ve bu hastalıktan kaçınma davranışında bulunma eğilimi ile pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Kaspersen ve ark. (1988) yapmış oldukları çalışmada; salgın hastalık sırasında medyadan edinilen bilginin bireylerde risk algısını arttırdığını ve kaçınma eğilimindeki bireylerin COVID-19'a yakalandıklarında hastalığı ağır atlatacağıyla ilgili düşünceleri olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçların literatürle uyumlu olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz bir diğer sonuç ise sağlık çalışanlarına güvenen öğrencilerin tehlikelilik ve bulaştırıcılık puanlarının, sosyal medyaya ve diğer (TV, gazete vs.) kaynaklara güvenenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Genç, (2021) yılında ülkemizde yapılan bir çalışmada, geleneksel medyaya kıyasla sosyal medyaya daha çok güven duyan bireylerin COVID-19 hastalığını daha tehlikeli bulduğu, buna karşın virüsün bulaştırıcılığının daha az olduğu gözlenmiştir. Buna göre; haber alma kaynağı sosyal medya olan katılımcıların, hastalığı daha az tehlikeli bulduğu ve SARS-CoV-2 virüsünün bulaştırıcılığının fazla olmadığı yönünde algısı olduğunu göstermektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda sosyal medyada yer alan bilgilerin bilimsel sitelerde yer alan bilgilere kıyasla daha az güvenilir olduğunu; bu sebeple bireylerin hastalık algısı ve kaçınma tutumları üzerinde önemli bir rolü olduğunu düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda öğrencilerin Covid-19 Algısı alt boyutları olan tehlikelilik ve bulaştırıcılığın; Covid-19'dan kaçınma ölçeğinin alt boyutu olan bilişsel kısıtlama ile negatif, davranışsal kısıtlama ile pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Covid-19 pandemisinin bireysel ve toplum sağlığı ile duygusal ve sosyal işlevsellik üzerinde endişe verici etkileri olduğu görülmektedir. Bu nedenle tıbbi bakıma ek olarak, psikososyal ihtiyaçların izlenmesi, psikososyal destek sağlanmasının genel pandemi sağlık bakımına entegre edilmesi ve pandemi sürecinden en çok etkilenen popülasyonlardan biri olan öğrencilerin mevcut algı ve tutumlarının geliştirilmesi konusunda eğitim seminerler düzenlenmesi önerilmektedir.

Yazar Katkısı

Çalışma konsepti/Tasarımı: K.T. G.G. S.P.S. ve T.V. Veri toplama: K.T. G.G. ve S.P.S. Veri analizi ve yorumlama: K.T. G.G. ve S.P.S. Yazı taslağı: K.T. G.G. S.P.S. Makalenin son halinin onaylanması: K.T. G.G. S.P.S. ve T.V.

Etik Beyanı

Bu çalışmada, “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulduğunu, bahsi geçen yönergenin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirinin gerçekleştirilmediğini taahhüt ederiz.

KAYNAKÇA

- Abdulmuhsin, A. A., Değirmenci, B., Efendioğlu, İ. H., & Durmaz, Y. (2021). The perception of COVID-19 and avoidance behavior in Turkey: the role of income level, gender and education. *International Journal of Emerging Markets*.
- Akan, H., Gurol, I., Ozdatlı, S., Yılmaz, G., Vitrinel, A. ve Hayran, O. (2010). Knowledge and attitudes of university students toward pandemic influenza: A cross-sectional study from Turkey. *BMC Public Health*, 10, 413-420.
- Balkhi F., Nasir A., Zehra A., Riaz R. (2020). Psychological and behavioral response to the coronavirus (COVID-19) pandemic. *Cureus*, 12:7923.
- Çırakoğlu, O. C. (2011). Domuz Gribi (H1N1) Salgınıyla İlişkili Algıların, Kaygı ve Kaçınma Düzeyi Değişkenleri Bağlamında İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67).
- Dönmez, İ., & Gürbüz, S. (2020). Üniversite öğrencilerinin Covid-19 virüsü hakkında bilişsel yapılarının belirlenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2159-2172.
- Edelman (2020, Mart) Trust Barometer Trust and Coronavirus. <https://www.edelman.com/research/edelman-trust-covid-19-demonstrates-essential-role-of-private-sector>. 10 Nisan 2020 (Erişim Tarihi: 17.02.2022).
- Genç, Ç. (2021). COVID-19 Pandemisinde Bilgi Edinme Kaynakları, Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Aşıya Yönelik Tutumlar. *Akdeniz İletişim*, (36).
- Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, Çırakoğlu, O.C., Çoşar, B. (2020). Development Of Perception And Attitude Scales Related With Covid-19 Pandemia. *Pearson Journal Of Social Sciences-Humanities*, 5(7),306-27.
- Goodwin, R., Gaines, S. O., Myers, L., & Neto, F. (2011). Initial psychological responses to swine flu. *International journal of behavioral medicine*, 18(2), 88-92.
- Greenberg, M. R. ve Schneider, D. F. (1995). Gender differences in risk perception: effects differ in stressed vs. nonstressed environments. *Risk Analysis*, 15, 503-511.
- Gustafson, P. E. (1998). Gender differences in risk perception: Theoretical and methodological perspectives. *Risk Analysis*, 18, 805–811.
- Kasperson, R. E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H. S., Emel, J., Goble, R., Ratick, S. (1988). The social amplification of risk: A conceptual framework. *Risk analysis*, 8(2), 177-187.
- Kavaklı, M., Ak, M., Uğuz, F., Türkmen O.O. (2020). The mediating role of self-compassion in the relationship between perceived COVID-19 threat and death anxiety. *Turkish J Clinical Psychiatry* 2020;23 (Ek 1):15-23
- Kılıç, M., Öcal, N., Uslukılıç, G. (2020) Türkiye'de Kovid-19 aşısı tutumunun yaşam doyumu, dini tutum ve Kovid-19'dan kaçınma ile ilişkisi. *İnsan Aşıları ve İmmünoterapötikler*, 17:10, 3384- 3393.
- Leppin, A., & Aro, A. R. (2009). Risk perceptions related to SARS and avian influenza: theoretical foundations of current empirical research. *International journal of behavioral medicine*, 16(1), 7-29.

- Okyay, P. ve Abacıgil, F. (2016). Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçekleri Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1025.
- Roy, D., Tripathy, S., Kar, S. K., Sharma, N., Verma, S. K., & Kaushal, V. (2020). Study of knowledge, attitude, anxiety & perceived mental healthcare need in Indian population during COVID-19 pandemic. *Asian journal of psychiatry*, 51, 102083.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK. (2021). “COVID-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Beşeri ve Ekonomik Etkileri, Sorunlar ve Çözümler”. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/20689/covid_19_ve_toplum_salginin_sosyal_beseri_ve_ekonomik_etkileri_sorunlar_ve_cozumler.pdf (Erişim Tarihi: 17.02.2022).
- Taylor, M. R., Agho, K. E., Stevens, G. J., & Raphael, B. (2008). Factors influencing psychological distress during a disease epidemic: data from Australia's first outbreak of equine influenza. *BMC public health*, 8(1), 1-13.